

ISTORINĖS ATMINTIES PROBLEMATIKA KLAIPĖDOS, OLŠTYNO IR KALININGRADO SRITIES MOKSLININKŲ DĖMESIO CENTRE

Lina Motuzienė

Istorinės savimonės, regionų identiteto išsaugojimo problematika užima vis svarbesnes pozicijas Lietuvos moksliniuose tyrinėjimuose ir visuomeniniuose diskursuose. Kultūrinė atmintis yra svarbi regiono sąmonės raidai, nes čia gyvenantys žmonės yra veikiami regiono materialinio ir dvasinio palikimo, kuris aktyvina kultūrinius mainus, bendradarbiavimą, bendrų projektų kūrimą. Šią tendenciją skatina įvairūs Europos Sąjungos koordinuojami projektai, akcentuojant „geros kaimynystės“ politikos leitmotyvą. Lenkijos mokslininkams inicijuojant, Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institutas kartu su Humanitarinių mokslų fakulteto Istorijos katedra parengė tarptautinio projekto metmenis, siekiant plėsti istorinės savimonės raidos tyrimus Olštyno vaivadijoje, Kaliningrado srityje ir Klaipėdos krašte bei mieste po 1945 metų. Pagrindinis šio tyrimo tikslas – išnagrinėti istorinius, politinius, etninius, demografinius pokyčius, istorinės savimonės raidą Klaipėdos krašte ir mieste po 1945 metų. Remiantis archyviniais dokumentais, sociologiniais tyrimais, statistikos ir ikonografiniais duomenimis, Klaipėdos universiteto mokslininkai išsikėlė tikslą išnagrinėti demografinius pokyčius Klaipėdos krašte ir mieste 1945–2008 m. Dėmesys koncentruojamas į religines, kultūrines, architektūrines transformacijas regione sovietiniu laikotarpiu po 1945 metų ir Lietuvos nepriklausomybės laikotarpiu po 1990 metų, taip pat bus siekiama analizuoti regiono etninių, lokaliųjų santykių įtampas, konfliktus, kasdienio sugyvenimo aspektus. Projekto dalyviai numatė nemažai dėmesio skirti regiono gyventojų kultūrinės atminties problemoms, akcentuojant naujai atvykusių gyventojų probleminį santykį su senąja tradicija, krašto istorija, dvasiniu ir materialiu paveldu, apimančiais ir lietuviškos istorinės atminties klausimus regione. Išsikeltiems tikslams pasiekti yra sutelktos mokslininkų pajėgos iš Olštyno vaivadijos, Klaipėdos krašto, numatant pagrindinę komunikacijos priemonę tarp projekto dalyvių – nuolatinį trišalių susitikimus Klaipėdoje, Kaliningrade ir Olštyne.

Pirmas dalyvių susitikimas įvyko 2008 m. rugsėjo 8 d., kurio metu Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institutas ir Wojciecho Kętrzyńskiego mokslinių tyrimų centras Olštyne pasirašė mokslinio bendradarbiavimo sutartį, pagal kurią abiejų institucijų atstovai sutarė stiprinti mokslinius ryšius ir mokslinį bendradarbiavimą, tyrinėjant Pietų ir Pietryčių Baltijos jūros regioną: keistis moksliniais darbais (straipsniais, pranešimais, recenzijomis) ir juos publikuoti abiejų šalių leidžiamuose periodiniuose leidiniuose, leisti bendrus mokslinius leidinius, didžiausią dėmesį skiriant archyvinių dokumentų publikavimui, sudaryti galimybę vykdyti bendrus mokslinius tiriamuosius projektus, skirtus regiono gyventojų istorinės savimonės raidos analizei. Svarbi vieta šiame projekte skiriama jaunajai tyrėjų bendruomenei, sudarant sąlygas abipusiems jaunųjų mokslininkų mainams ir stažuotėms Olštyne bei Klaipėdoje. Abiejų šalių sutartį sudarė darbo grupė, kurios pagrindiniais koordinatoriais tapo Tadeusz Baryla, prof. habil. dr. Mieczysław Jackiewicz, dr. Silva Pocytė ir doc. dr. Vygantas Vareikis.

Diskusijose projekto dalyviai analizavo pagrindines tyrimų kryptis, išryškindami laikotarpius: 1) laikotarpį po Antrojo pasaulinio karo nuo 1945 m. iki „perestroikos“ pradžios ir TSRS žlugimo, akcentuojant atskirų regionų specifiškumą; 2) laikotarpį nuo 1990 metų iki Lietuvos ir Lenkijos Respublikų įstojimo į Europos Sąjungą; 3) laikotarpį nuo minėtų šalių įstojimo į Europos Sąjungą iki šių dienų.

Po diskusijų prof. Rimantas Sliužinskas Wojciecho Kętrzyńskiego mokslinių tyrimų centre supažindino mokslinius bendradarbius su Klaipėdos krašto, regiono ir Mažosios Lietuvos konfesinio paveldo raidos ypatumais ir krašto etnine tradicija apskritai.

Abiejų šalių mokslininkai priėjo prie išvados, kad vienas iš artimiausių uždavinių – surengti mokslinį seminarą, apimančią regiono istorinės atminties ir savimonės XIX–XX a. problemas. Projekto realizavimo naują etapą žymi 2009 m. balandžio 24 d. surengtas mokslinis seminaras Klaipėdos universitete „Istorinė atmintis po 1945 m.: Olštyno, Klaipėdos ir Kaliningrado atvejai“. Šiame seminare dalyvavo ne tik Olštyno ir Klaipėdos universiteto istorikai, bet ir Rusijos I. Kanto valsstybinio universiteto Kaliningrade moksliniai bendradarbiai, supažindinę seminaro dalyvius su tiriamų istorinės atminties Kaliningrado srityje temų visuma. Istorinės savimonės tematiką plėtojo Klaipėdos universiteto mokslininkė doc. dr. Arūnė Arbušauskaitė pranešimu „Istorinės savimonės stereotipai išeivijoje ir metropolijoje: kontroversijų priežastys ir jų paieškos“, o doc. dr. Ruth Kibelka-Leiserowitz aktualizavo žydų diasporos Klaipėdos mieste po 1945 m. gyvenimo ypatumus. Prof. V. I. Galcovas pristatė pranešimą, atskleidžiantį istorinės atminties problemas regioninėje istoriografijoje, prof. J. V. Kostiašovas plėtojo istorinės atminties politikos analizę Kaliningrado spaudoje, o aspirantė O. G. Fiodorova pateikė Klaipėdos ir Kaliningrado miestų atstatymo pokario metais istorinės atminties palyginimus ir vertinimus. Prof. G. V. Kretininas supažindino su ikikarinės regiono istorijos pristatymu mokykliniuose Kaliningrado srities vadovėliuose. Panašią poziciją iš Lietuvos pusės pateikė Klaipėdos universiteto istorikas dr. Vacys Vaivada, atlikęs tyrimą kaip Rytų Prūsijos istorija atsispindi lietuviškuose mokykliniuose vadovėliuose po 1990 m., o Lenkijos Olštyno Wojciecho Kętrzyńskiego mokslinių tyrimų centro mokslininkė magistrantė Malgorzata Sztomberzka seminaro dalyvius ir klausytojus analogiškai supažindino su Varmijos ir Mozūrijos istorijos atspindžiais lenkiškuose mokykliniuose vadovėliuose.

Seminaro pabaigoje pagrindiniai projekto koordinatoriai numatė kitą susitikimą organizuoti 2009 m. spalio mėnesį Olštyno Wojciecho Kętrzyńskiego mokslinių tyrimų centre, kuriame bus plėtojama regiono migracijos procesų po 1945 m. tematika. Įpusėjus projekto parengiamajam laikotarpiui, apibrėžus pagrindinius tyrimo objektus ir suformulavus būsimas projekto temas, susitikime planuojama aptarti tolesnius organizacinius ir finansinius klausimus.